

(str. 40). Sleherni vzrok česar koli se v Olajevem ciklu Podobe minule vojske iskaže kot neutemeljen, sleherni zakaj ima samo zato, ne da bi ga lahko tudi spoznali. Konec cikla pomeni priznavanje danosti: ničesar ne stavim / ničesar ne zveličujem / vračam vam jobovo knjigo/, preizkus in pregled trdnosti in pravilnosti lastnih prvotnih izhodišč.

Spoznanje nemožnosti ponovitve istega (razkroj antropocentrizma v neantropocentrizem) ne pomeni resignacije, ampak novo upanje. Olajeva zbirka Podobe minule vojske pomeni razkroj antropocentričnega načela v literaturi, je postopek razkrajanja sam. Poizkus vzpostaviti brezpomenske besede v Etudah ni zadosten, avtor nanj ne pristaja, hoče odkriti vzrok za nastanek poti iz antropocentrizma, ki pa ni bil niti v Argonavtih izveden radikalno, v neantropocentrizem.

BRANKO ŠÖMEN, RAZPADANJE

Značilnosti prve zbirke, Lipov bog (1971), so bile: zanikanje identifikacije subjekt-objekt, ločitev sveta poezije od realne človekove eksistence. Impresije narave, prekmurski motivi (Štorklje, Ob Muri) so s svojo izrazito pripovednostjo onemogočili večpomenskost tekstov. Motiv ljubezni, od njenega rojstva, sreče, zrelosti do spoznanja neuresničene ljubezni, je v zbirki močan (Zreli veter, Ravninsko domotožje, Odveč je prošnja, Nocoj me ljubi, Vem, ni je take, Nekateri imajo prav, Ubijam jo v sebi). Motiv ljubezni sledi motiv samote, odtujenosti (Pismo, Nikogar nimam rad), odpravljanje pesnikove božanskosti, nemožnost človekove komunikacije s sočlovekom (Govoriti), nesmisel bivanja (Ne znam).

Druga zbirka, Razpadanja,* se začne z zadnjim tekstom iz prve zbirke

Lipov bog, Razpadanje, le da ima sedaj naslov Začetek konca; to pomeni, da moramo razumeti že začetek nove zbirke kot neposredno nadaljevanje prejšnje. Avtorjeva informacija o svojem lastnem razpadanju je diskurzivna, pripovedna: Razpadam v sebi, vase / izven sebe in navzven, / razpadam blatno in stoje / kot sonce, ki se je obesilo / prav to jesen. / Razpadam v sebi kakor strehe, / krite s slamo, kot čeljust / in stari škornji in molitev, / in kletev sem, ki prej razpade, / preden pride prek ust. / (str. 5).

Prvi cikel, Začetek konca, ubeseduje minljivost človekove eksistence (Igra s črko a, Takšni smo), osamljenost na begu pred nesvobodo (Posekani topoli), beg pred samim seboj (Nora pesem), slovensko polovičarstvo (Hotel sem reči a). Teksti nihajo od kitične urejenosti z rimo ababcbcd... do svobodnega verza brez kitične urejenosti, tako da nimajo enotnega kompozicijskega koncepta.

Drugi cikel, Bežimo, priznava svoj lastni beg, nedozorelost, resignacijo, nakazano že v prvem ciklu. Teza, ideja posameznih tekstov so na njihovem koncu: zebe, zebe, zebe / me skozi preperelo misel, / da dozorel v polju, v mestu / nisem, nisem / (Igra črke e) ali pa: nočem, nočem še umreti (Ranjeni kamen). Stiska eksistenčne danosti, ujetosti se stopnjuje. Ubesedeni subjekt se identificira s kamni, požgano travo (Zajčeva sintagma), iz ujetosti prihaja krik proti smrti. Motiv Kralja Matjaža ob koncu pomeni možnost rojstva nove eksistence, spremembo iz anonimnosti v zgodovinskost, prehod iz žalostne resignacije v odraščajočo novo eksistenco.

Tretji cikel, Vrata življenja, se začne z Igro s črko i. Pomen literarnega ustvarjanja je razvrednoten, avtor se s črkami, vokali igra, priznava ničnost te igre in hkrati propadanje človekove eksistence. Informacija o minljivosti sveta, minljivosti ljubezni, ljubezenski samoprevari izzove upor, krik (Srce po-

* Branko Šömen, Razpadanje (MK Ljubljana 1973, zbirka Nova slovenska knjiga, opremil Aco Mavec, str. 49).

ganjalo bo smrt, Vrata življenja). Vprašanja o bistvu ljubezni, smislu življenja, človekovem bistvu... ostajajo odprta brez zadovoljivega odgovora.

Četrti cikel, Na dnu studenca, stopnjuje subjektov umik v samoto, naravo (Igra s črko o, Lakota). Epitaf domovini, zadnji tekst cikla, je že groteska, parodija slovenskih pesnikov, ki so opevali njeno rojstvo in smrt, slovenskih slikarjev, ki so jo različno upodabljali, besedo samo razvrednotili.

Peti cikel, Zastavonoša, zabriše bivanjski problem, v ospredje stopijo prekmurski motivi: Mura, štoklja, zemlja. Tekst Zborovanje samo še potrjuje že spoznano minljivost vrednot, bivanja, vendar ne več različne informacije o sebi, ampak o zgodovinski skušnji. Zadnji tekst, Zastavonoša, je lahko samo še pregled razvoja subjektive mladinske ideologije, revolucije, razvoja in spremembe življenja, medtem ko se svet sam za človeka ne zmeni: minljivost človekovega bivanja ni v skladu z večnim svetom. Konec zbirke, tekst Bele trave, je potrditev umiranja, konec bivanja, umik, nesmisel.

Zbirka Razpadanje logično nadaljuje zbirko Lipov bog (1971). Pripovednost tekstov, z največkrat enopomenskimi, jasnimi teznimi, idejnimi stavki, onemogoča različna bralčeva opomenjanja, zapira jih v majhno sporočilno vrednost, brez možnosti sopomenov, odprtih interpretabilnih mest. Zbirka je kompozicijsko urejena, razdeljena na pet ciklov, v vsakem je tekst z igro z različnimi vokali (Igra s črko a, e, i, o, u), kar lahko razumemo kot razveljavljanje pomenskosti tekstov, celotne ontološke problematike. Nihanje med urejenostjo in neurejenostjo posameznih tekstov (kitica, verz, rima) je v zbirki neločljivo. V zbirki Razpadanje je še večno uveljavljeno antropocentrično načelo, tako da se avtor uvršča v tisti tok sodobne slovenske poezije, ki ne zanika človeka kot središče sveta, ampak mu pomeni človek z njegovimi ontološkimi

problemi še vedno osrednji pesniški element, tekst sam pa izpoved bivanjskih problemov. Igra besed, eksistenčne danosti, biti, brezpomenskosti je v zbirki Razpadanje samo navidezna.

MILOŠ MIKELN, KAKO SE JE NAŠA DOLINA PRIVADILA SVOBODI

Literarni tekst Miloša Mikelna Kako se je naša dolina privadila svobodi,* s podnaslovom Pretežno vesele zgodbe iz prvega leta po veliki vojni, hoče ubesediti prvo povojno obdobje, obdobje obnove. Avtor se loti teme po že pretečenih poltretjih desetletjih zaradi prepričanja, da omogoča šele določena časovna odmaknjenost uvidenje polpretekle zgodovine v pravi luči. Pisatelj namen je potemtakem opisovanje določenega kraja in ljudi po pravici in resnici, ki sta v tem primeru lahko le še smešni. Časovno odmaknjena pripovedovalčeva perspektiva ima sicer lastnost pripovedovanja resnice, vendar se resničnost resnice odkrije le tedaj, če je horizont gledanja celovit, pregleden, in ki ga pisec sam v uvodu utemelji.

»Prvič, v knjigi sem hotel imeti red. To je pri opisovanju današnjih časov nemogoče doseči. Tisti čas pa je v nasprotju z našim imel svoj red. Bil je pregleden čas. Vsi smo dobro vedeli, kje in kako in zakaj je kaj in kdo. Skoraj vse je bilo tako, kakor mora biti. Za tisto redko, kar ni bilo, kakor bi moralo biti, pa je vsakdo vedel, kako bi naj bilo.« (str. 5)

Po Mikelnovem prepričanju pripoveduje resnico dobe lahko le tisti, ki se mu zdi danes smešna in ji je lahko adekvaten le humorni, satirični literarni način ubeseditve, ne pa kritično realistični. Branje trinajstih akcijskih zgodb, izsekov iz neposredno povoj-

* Miloš Mikelc, Kako se je naša dolina privadila svobodi (Obzorja, Maribor 1973, opremil Janez Bernik, str. 156)